Μέρα που ΄ναι προστέθηκε άλλη μια, έστω επιλεκτική, ανάγνωση στο πόνημα του Giles Milton, Paradise lost, Smyrna 1922, The Destruction of Islam’s city of Tolerance. Ελληνικός τίτλος: Χαμένος παράδεισος. Σμύρνη 1922. Η καταστροφή της μητρόπολης του Ελληνισμού.

Στα γεγονότα της πολυτάραχης ελληνικής Ιστορίας του 20ου αιώνα, όπου περισσεύει ο πόνος και ο θάνατος, συνέβησαν σημαντικές ανατροπές όπου όμως ήταν θέμα χρόνου ώστε η κατάσταση να επανέλθει σε αυτό που θεωρείται «καλό», ή «φυσιολογικό». Για παράδειγμα, οι δικτατορίες έδωσαν τη θέση τους σε κοινοβουλευτικές δημοκρατίες, η τριπλή Κατοχή πήρε τέλος τον Οκτώβριο του ’44. Επίσης ο Εμφύλιος, αν και χρειάστηκε μεγάλο χρονικό διάστημα μετά την τη λήξη του, τον Αύγουστο του ’49, ξεπεράστηκε. Έστω και με μεγάλες απώλειες, έστω και με βαθιά τραύματα υπήρξε ένα είδος αποκατάστασης. Προχωρήσαμε σε κάτι που ήταν καλύτερο.

Το ότι συνέβη όμως έναν αιώνα νωρίτερα, τέτοιο μήνα το 1922 στην Σμύρνη και την ευρύτερη περιοχή, κορύφωση ζυμώσεων και σφαλμάτων ετών, είχε ένα μοναδικό χαρακτηριστικό. Δεν υπήρξε και κατά τα φαινόμενα δεν μπορεί να υπάρξει αποκατάσταση. Το γεγονός της βίαιης απομάκρυνσης του Ελληνισμού από την Ιωνία, είχε το χαρακτήρα του τελεσίδικου. Τρείς χιλιετίες παρουσίας, δημιουργίας τελείωσαν. Για πάντα. Πέρα από τον ανυπολόγιστο πόνο του ξεριζώματος, τα αναρίθμητα εγκλήματα, το αίσχιστο σημείο απανθρωπιάς, το βαρύτερο ίσως κόστος ήταν και παραμένει το οριστικό της υπόθεσης.

Όσο και αν είναι παρακινδυνευμένο να προβλέπεις το μέλλον πιστεύοντας σε γεγονότα τελεσίδικα, διότι με την ίδια λογική δεν θα είχε υπάρξει ποτέ το ’21, η φράση «για πάντα» φαίνεται πιο ταιριαστή και κυρίως πιο ρεαλιστική από όλες τις υπόλοιπες σχετικά με την

απομάκρυνση του Ελληνικού στοιχείου από την Ιωνία. Το τι θα συμβεί μετά από δυο ή τρείς αιώνες κανείς δεν το γνωρίζει, αλλά αυτό δεν αλλάζει τα πεπραγμένα.Και προφανώς αυτός ο ρεαλισμός, έρχεται σε πλήρη αντίθεση με όλα τα εθνικά όνειρα, όπως τον μαρμαρωμένο Βασιλιά, την κόκκινη μηλιά και όλα τα πονεμένα απωθημένα, που όλα δείχνουν ότι θα παραμείνουν έτσι ακριβώς. Πονεμένα και απωθημένα.

Η αναφορά στο πόνημα του G. Milton δεν έχει καμιά πρόθεση να υποβιβάσει ή να περιφρονήσει τα πλείστα όσα έγραψαν Έλληνες λογοτέχνες που έζησαν τα γεγονότα ή Έλληνες ιστορικοί που μελέτησαν τα συμβάντα. Έχει όμως μια ιδιαίτερη αξία, διότι είναι μια ανεξάρτητη, επιστημονική καταγραφή που χωρίς να υποκύπτει σε πομπώδεις περιγραφές, μεταφέρει εύγλωττα και σπαραξικάρδια το μέγεθος της καταστροφής.

Έναν αιώνα νωρίτερα, η ενάτη Σεπτεμβρίου ήταν Σαββάτο. Ήταν η μέρα που τα πρώτα τμήματα του κεμαλικού ιππικού έμπαιναν συντεταγμένα στην Σμύρνη, την ίδια στιγμή που τα υπολείμματα του ελληνικού στρατού επιβιβάζονταν στο Τσεσμέ, ηττημένα και ταλαιπωρημένα για να επιστρέψουν σπίτια τους. Ανάμεσά τους υπήρχαν στρατιώτες που πολεμούσαν επί δεκαετία, από τους Βαλκανικούς του ’12.

Όσο κυλούσε ο χρόνος εκείνο το Σαββάτο, μαζί με τον τακτικό στρατό άρχισαν να καταφθάνουν στην πόλη πλήθη ατάκτων. Το σκηνικό για ότι συνέβη μέχρι το τέλος του μήνα είχε στηθεί. Το όργιο της βίας ξεκίνησε από την Αρμενική συνοικία και επεκτάθηκε παντού, εκτός της τουρκικής συνοικίας.

Ο G. Milton μας μεταφέρει την περιγραφή της Άννα Μπιρτζ, συζύγου Αμερικανού ιεραπόστολου που εκείνο το Σαββάτο 9 Σεπτεμβρίου βρισκόταν στην Σμύρνη: *«Οι πρώτοι ιππείς ήταν ντυμένοι στα μαύρα, με μαύρα φέσια με το κόκκινο άστρο και την ημισέληνο, ίππευαν υπέροχα άλογα και έφεραν γιαταγάνια. Με το ένα χέρι σηκωμένο, φώναζαν στους έντρομους κατοίκους “Μη φοβάστε μη φοβάστε” αλλά οι κάτοικοι της Σμύρνης, γνωρίζοντας τη φήμη των Τούρκων, ήταν πραγματικά έντρομοι».*

Τέσσερις μέρες αργότερα Την Τετάρτη 13 Σεπτεμβρίου του 1922, ο Αμερικανός πρόξενος στην Σμύρνη, Τζώρτζ Χόρτον αποχωρούσε από την πόλη πάνω στο κατάστρωμα του καταδρομικού Σίμπσον και καθώς αντίκριζε τις φλόγες που μαίνονταν σε μια τεράστια έκταση, κατέθεσε. *«Ένα από τα δυνατότερα αισθήματα που πήρα μαζί μου από την Σμύρνη ήταν το αίσθημα της ντροπής γιατί ανήκα στο ανθρώπινο είδος»* . Το 1926 εξέδωσε βιβλίο με τίτλο «Η μάστιγα της Ασίας», ασκώντας δριμεία κριτική στους

Τούρκους και στην πολιτική της Αμερικάνικης κυβέρνησης.

Σε λιγότερο από ένα χρόνο, τον Ιούλιο του ‘23 με την συνθήκη της Λωζάννης, γραφόταν ο επίλογος του δράματος με έναν ακόμα ξεριζωμό την διαβόητη ανταλλαγή πληθυσμών. Ο Giles Milton ολοκληρώνει την αφήγησή του με την περιγραφή του εορτασμού των Θεοφανείων στην Σμύρνη το 2006, για πρώτη φορά μετά από 84 χρόνια. Η τελευταία του φράση δε, έχει ως εξής: *«Το 2007, οι Έλληνες ήλπιζαν να τελέσουν ξανά την γιορτή. Όμως άδεια δεν τους δόθηκε».*

Σμύρνη, πάνω. Izmir κάτω. Τις χωρίζει ένας αιώνας.

